

วรรณคดีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สำหรับวรรณคดีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอนวิชากฎหมาย ระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ มีผู้วิจัยไว้น้อยมาก แต่มีวรรณคดีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ทั้งที่เป็นงานวิจัยในประเทศและต่างประเทศ ซึ่งสามารถค้นคว้าและรวบรวมมา ประกอบการวิจัยเรื่องนี้ กล่าวได้โดยย่อดังนี้คือ

วรรณคดีที่เกี่ยวข้องในต่างประเทศ

ในต่างประเทศได้มีงานเขียนที่เกี่ยวข้องดังนี้ ในประเทศสหรัฐอเมริกา ในปี ค.ศ. ๑๙๖๔ วิลเลียม แทมบูรีโน (William Tamburino) ได้เขียนบทความเกี่ยวกับการศึกษาความเป็นพลเมืองที่ว่า เด็กที่จบโรงเรียนมัธยมศึกษาไปแต่ละปีนั้น ยังมีความรู้ในเรื่องสิทธิและหน้าที่ของตนคือสังคมและบุคคลอื่นน้อยมาก ก่อให้เกิดปัญหา การเพิ่มของอาชญากรรมและการกระทำผิดกฎหมายต่าง ๆ ผู้เขียนได้เสนอแนะว่า เหตุที่เป็นเช่นนั้นอาจเป็นเพราะสิ่งที่นักเรียนได้เรียนรู้เกี่ยวกับการเป็นพลเมืองดีในห้องเรียนไม่สอดคล้องกับชีวิตนอกโรงเรียน ดังนั้น การสอนความเป็นพลเมืองดีจะ ให้เรียนจากแบบเรียนอย่างเดียวไม่ได้ ต้องมีการปฏิบัติด้วย โรงเรียนต้องสนับสนุน การสอนที่ก่อให้เกิดความคิดริเริ่มด้วยความภาคภูมิใจในท้องถิ่น ให้นักเรียนได้มีโอกาส ร่วมจัดกิจกรรมเกี่ยวกับการเมือง เศรษฐกิจและสังคม โดยใช้ห้องเรียนเป็นเสมือน

William Tamburino. "Citizenship Education," The Social Studies 27 (November 1964): 245 - 47

ห้องทดลองและนำแหล่งวิทยากรในชุมชนเข้ามาในโรงเรียน แต่อย่างไรก็ตาม โรงเรียนควรจัดโอกาสให้นักเรียนได้ไปสู่เหตุการณ์จริง ๆ ที่กำลังเป็นอยู่เพื่อเตรียม นักเรียนให้สามารถดำเนินชีวิตตามวิถีทางประชาธิปไตยตามที่ชุมชนต้องการ โดยเฉพาะ นักเรียนระดับมัธยมศึกษา ควรได้รับการ เตรียมให้มีความรับผิดชอบในสังคมให้มาก เพราะกำลังก้าวไปสู่โลกของผู้ใหญ่ ถ้าเขาไม่มีโอกาสที่จะฝึกฝนแล้ว ความรับผิดชอบ ต่อสังคมก็ไม่อาจจะเกิดขึ้นได้

ในปี ๑๙๖๘ ได้มีบทบรรณาธิการ^๑ ของหนังสือ Social Education เขียนเรื่องวิชากฎหมาย ซึ่งสรุปความได้ว่า

ผู้เขียนได้ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของวิชากฎหมายว่าควรได้รับการบรรจุ ไว้ในรายการ การศึกษาวิชาสังคมศึกษา ควรจะได้จัดให้มีการศึกษาเกี่ยวกับรัฐธรรมนูญ รวมถึงธรรมเนียมปฏิบัติต่าง ๆ ในการพิจารณาขั้นตอนที่มีการเสนอพระราชบัญญัติ ผ่านสภาและกลายเป็นกฎหมายใช้บังคับ รวมถึงการจัดให้นักเรียนได้มีโอกาสอภิปราย เรื่องสิทธิและความรับผิดชอบของบุคคลภายใต้บทบัญญัติแห่งสิทธิเสรีภาพ สิ่งเหล่านี้ เป็นบทเรียนสำคัญที่นักเรียนควรศึกษาถึงแก่นแท้ และจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับนักเรียน ที่จะรับเอาความรู้เกี่ยวกับกฎหมายด้วยการฝึกหัด และทำความเข้าใจ เรื่องธรรมชาติ ของกฎหมายด้วย ผู้เขียนกล่าวว่าแม่มนุษย์มีข้อจำกัดในเรื่องอำนาจหน้าที่ในการควบคุม กฎหมายที่มนุษย์บัญญัติขึ้นเองไม่ว่าจะเป็นกฎหมายรัฐธรรมนูญ ซึ่งต้องยอมรับในความ เปลี่ยนแปลงตามกาลเวลา สิ่งเหล่านี้ทำให้มีเงื่อนไขต่าง ๆ เกิดขึ้น อย่างไรก็ตาม แมว่ากฎหมายจะเปลี่ยนไปได้ แต่มนุษย์ก็ต้องอยู่ภายใต้ระเบียบแบบแผน ดังนั้น ผู้เขียนจึงเรียกร้องให้เห็นถึงความสำคัญของวิชากฎหมาย แมว่าความมีระเบียบแบบแผน ไม่อาจเกิดขึ้นได้ภายใต้การวางเวลาเรียนของแต่ละวัน ตามจำนวนวันที่กำหนดไว้ใน ห้องเรียนอย่างจำกัดก็ตาม แต่ก็อาจจะประสบผลสำเร็จได้ด้วยการบรรจุวิชากฎหมาย

^๑"The Law" (editorial). Social Education, 32 (April

ไว้ในหลักสูตรวิชาสังคมศึกษา และในชั่วโมงเรียนสังคมศึกษานี้เองที่ครูจะได้ให้นักเรียนได้ตระหนักถึงการปล่อยตัวเองเป็นอิสระจากข้อจำกัดต่างๆ ซึ่งกำหนดมาจากประเพณี และมีความกล้าที่จะพิจารณาสิ่งใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้นในวิถีชีวิตโดยผ่านกระบวนการศึกษาวิชากฎหมาย

ในปี ๑๙๖๘ อิสิดอร์ สตาร์ (Isidore Starr) ได้เขียนเรื่อง "Law and the Social Studies" พอสรุปความได้ว่า สังคมอเมริกันปัจจุบันเต็มไปด้วยการต่อต้านการเกินขอบนเรื่กร่องสิทธิ แม้กระทั่งข้าราชการก็ยังคงกล้าท้าทายคอกกฎหมายและศาล จึงทำให้เกิดปัญหาตามมาว่ากฎหมายและคำสั่งต่าง ๆ ในยุคความสับสนแห่งเรื่องสิทธิหน้าที่พลเมืองเกิดขึ้น เพราะสิ่งใด และครูสังคมศึกษาจะพิจารณาสิ่งเหล่านี้อย่างไร ซึ่งคำตอบก็หนีไม่พ้นเรื่องเนื้อหาหลักสูตร แต่กรณีขัดแย้งที่เกิดขึ้นในสังคมก็มีเกี่ยวพันอยู่กับเรื่องกฎหมาย

โดยที่วิชาสังคมศึกษารวมไปถึงวิชาประวัติศาสตร์ เศรษฐกิจและรัฐศาสตร์ เนื้อหาของวิชาเหล่านี้ต่างก็เกี่ยวข้องกับเรื่องของกฎเกณฑ์ จึงมีคำถามที่ครูสังคมศึกษาจะต้องเผชิญอยู่บ่อย ๆ เช่นปัญหาที่ถามว่ากฎเกณฑ์ต่าง ๆ พระเจ้าเป็นผู้สร้างหรือมนุษย์เป็นผู้สร้าง ซึ่งครูจะต้องเป็นผู้ตอบคำถามเหล่านี้อย่างดีที่สุด และยังมีคำถามเกี่ยวกับกฎเกณฑ์ที่เข้มงวด ซึ่งอาจจะมิขึ้นในชั้นเรียน เพราะฉะนั้น ครูจึงควรเข้าใจถึงความ เป็นมาดั้งเดิมของกฎเกณฑ์เสียก่อน

ผู้เขียนได้กล่าวถึงความเป็นมาของกฎหมายว่า เริ่มแรกจะต้องมาจากกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ที่ยอมรับนับถือกันมาแต่โบราณกาล เช่นกฎมณเฑียรบาล ๑๐ ประการที่มาจากพระเจ้า ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของความเป็นมาของกฎเกณฑ์ นอกจากนี้ก็มีกฎเกณฑ์ทางวัฒนธรรม ซึ่งเกิดจากการผสมผสานระหว่างแนวทางปฏิบัติของกลุ่มบุคคลในสังคมและ

สิ่งที่ผู้มีอำนาจในสังคมของการ ศาสนาก็เกี่ยวข้องกับเรื่องกฎเกณฑ์เช่นกัน แต่ส่วนใหญ่กฎเกณฑ์ต่าง ๆ เป็นสิ่งที่ผู้มีอำนาจในสังคมใช้ เป็นเครื่องควบคุมพฤติกรรมของบุคคลในสังคม

จะเห็นว่าตามประวัติศาสตร์ความเป็นมาของวัฒนธรรม ศาสนานั้น เชอวากฎเกณฑ์ต่าง ๆ เกิดจากการตอบสนองของความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ต่อธรรมชาติ หรือความสัมพันธ์ระหว่างสถานภาพที่ต้องการให้คงอยู่กับแรงกดดันที่ต้องการให้เกิดมีการเปลี่ยนแปลง เมื่อกฎเกณฑ์เริ่มเข้ามาบีบหนาทสัมพันธ์ในสังคม สังคมก็เริ่มมีความสลับซับซ้อนมากขึ้น เพราะประชาชนเริ่มมีการแลกเปลี่ยนซื้อขายสินค้ากัน มีการให้ยืมเงินกัน ขบวนการ เหล่านี้จะอยู่ในขอบเขตของกฎเกณฑ์ที่ตั้งไว้ ผู้เขียนใคองความคิดของ เอ็ดมันด์ คาคห์น (Edmund Cahn) ซึ่งเป็นนักปรัชญาท่านหนึ่งซึ่งได้อธิบายเกี่ยวกับกฎเกณฑ์ไว่ว่าการที่เราจะเข้าใจกฎเกณฑ์ใดก็ตาม เราต้องแยกแยะให้ไ้ระหว่างผู้มีอำนาจในการปกครองบ้านเมืองตามกฎเกณฑ์และผู้ที่ต้องปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ และคาคห์นได้อธิบายต่อไปว่า ในอดีตเรามีแนวโน้มจะมองกฎเกณฑ์ที่มีต่อหมู่มนุษย์ แต่ปัจจุบันเราได้เข้ามาอยู่ในช่วงของ เวลาที่เราสามารถแยกบุคคลออกจากหมู่มนุษย์ได้ เราจึงพิจารณาถึงกฎหมายที่มีต่อผู้ที่ต้องปฏิบัติตามกฎหมายในแต่ละคน มากกว่าที่เราจะพิจารณาถึงกฎหมายที่มีต่อหมู่มนุษย์ใหญ่

เมื่อครูสังคมศึกษาได้ทราบความเป็นมาและธรรมชาติของกฎเกณฑ์แล้ว จึงจะสามารถพิจารณาถึงความจำเป็นของการ เรียนการสอนสังคมศึกษา เพื่อช่วยแก้ไขสภาวะของการ ไม่ปฏิบัติตามสิทธิหน้าที่ของพล เมืองอัน เป็นความรับผิดชอบของการศึกษาโดยตรง ที่จะต้องสอนให้นักเรียนไ้ตระหนักถึงข้อเท็จจริง การขัดแย้งของค่านิยม เพื่อเตรียมนักเรียนให้สามารถเผชิญกับสิทธิ อำนาจ คำสั่งของสังคมและกฎหมาย แต่ครูสังคมศึกษาก็ต้องให้แนวทางพิจารณาแก่นักเรียนว่ากฎหมายหรือศาลแต่เพียงอย่างเดียวไม่อาจที่จะป้องกันสิทธิและหน้าที่ของมนุษย์ได้ แม้ศาลจะเคารพในสิทธิของปัจเจกบุคคลเพียงใดก็ตาม แต่แท้จริงแล้วขึ้นอยู่กับความคิดเห็นและการยอมรับของประชาชนและสังคมด้วยเช่นกัน

ครูสังคมศึกษาต้องชี้แจงให้นักเรียนตระหนักว่ากฎหมาย เป็นประติสฐกรรรมของมนุษย์และเป็นเครื่องมือที่ฉลาดที่มุ่งหมายที่จะวางรูปแบบแกสังคม แต่ควยเหตุที่กฎหมายเป็นประติสฐกรรรมของมนุษย์จึงอาจ เป็นสิ่งที่ดีหรือไม่ดีก็ได้ อาจจะใช้ป้องกัน ไซยกระคัมฐานะ ไซยสอบสวนหรือไซยกลั่นแกลงบุคคลอื่นก็ได้ และกฎหมายยังขึ้นอยู่กับ การเห็นพ้องหรือการ เพิกเฉยของประชาชนในสังคมควย นอกจากนี้ กฎหมายยังต้อง เเขือญกับการ ทัหายของสังคม หรือความกดดัน เพื่อให้มีการ เปลี่ยนแปลงอย่างรุนแรง ฉะนั้นการ ศึกษากฎหมายในชั้น เรือยวิชาสังคมศึกษานั้น จะสามารถให้ความกระจ่างในเรื่อง ที่มาของกฎหมาย จุดออนของกฎหมาย การสร้างขบวนการยุติธรรมของมนุษย์ และ สภาวะไรกฎหมายต่าง ๆ โดยครูสังคมศึกษาจะต้องชี้แนวทางให้นัก เรือยรู้จักคาคณะเน สิ่งต่าง ๆ อย่างมีเหตุผลและครูสังคมศึกษาจะชวยให้นัก เรือยเข้าใจความซับซ้อนของ กฎหมาย ความอิสระ สิทธิหน้าที่และความมั่นคงได้

ในปี ค.ศ. ๑๙๗๓ Paul A. Freund ๑ ได้เขียนเรื่อง

" Law in the School: Goals and Methods, " พอสรูปความไคว

ผู้เขียนไคกล่าววว่าสังคม อเมริกันต้อง เเขือญวิกฤตการณ์สอง คำนคือ วิกฤตการณ์ ของการปฏิบัติตามกฎหมาย และวิกฤตการณ์ของการศึกษาวิชากฎหมายในโรงเรียน ซึ่ง วิกฤตการณ์ในโรงเรียนต้อง เป็นความรับผิดชอบของวิชาสังคมศึกษา เพราะสภาพการ เรือยการสอนปัจจุบันปราศจากระเบียบวินัย การวิเคราะห์ซึ่งความรู้ที่ดีคือการนำข้อ เท็จจริงมาวิเคราะห์หลัง เกิด เมื่อนั้นความรู้จึงจะเกิดควมมีนัยสำคัญ และข้อเท็จจริง จะมีประโยชน์มากขึ้น เมื่อไคเรือยรูปแบบสืบสอบสิ่ง เหล่านี้ยังไม่ไครับการปฏิบัติในโรงเรียน คังนั้น การศึกษากฎหมายในโรงเรียนจึงต้องวาง เป้าหมายให้แน่ชัดเสียก่อน ซึ่งผู้เขียน ไควางไว้ ๓ จุดหมายคือ

๑ Paul A. Freund, "Law in the School: Goals and Methods,"

๑. ต้องให้เหตุผลทางศีลธรรม เพราะกฎหมายเป็นผลของกฎทางศีลธรรม ซึ่งครูจะต้องชี้ให้เห็นโดยการอ้าง เหตุผลสนับสนุน และต้อง เรียบเรียงการวิเคราะห์ ปัญหา เพื่อให้รู้ถึงกฎเกณฑ์มีเหตุเพียงถ้อยคำ

๒. ต้องให้เห็นคุณค่าของขบวนการทางกฎหมายในแง่ของวิชาการและแง่ของความยุติธรรมและต้องทำความเข้าใจต่อขบวนการทางกฎหมาย การเห็นคุณค่าของกฎหมายต้องรวมไปถึงการคาดการณ์ ความจำใจในความสัมพันธ์ของความเป็นจริง และพฤติกรรมของบุคคลในสังคมได้และคำนึงในตัวบุคคลในการต่อสู้เพื่อความยุติธรรม

๓. เพื่อให้ให้นักเรียนเกิดแนวคิดรวบยอดทางกฎหมาย โดยการ เรียนรู้แบบคิดวิเคราะห์

ผู้เขียนได้กล่าวแนะนำถึงวิธีการ เรียนกฎหมายในโรงเรียนว่า ต้องจัดให้นักเรียนมีส่วนร่วมในขบวนการต่าง ๆ ทางกฎหมายในการปฏิบัติจริงหรือการจำลองเหตุการณ์หรือบทบาทที่สมมุติขึ้น การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในขบวนการของการออกกฎหมายหรือตั้งกฎเกณฑ์อื่น ๆ ด้วย ตลอดจนการแก้ปัญหาต่าง ๆ โดยการมีส่วนร่วมของนักเรียนนั้น รวมถึงการพิจารณาปัญหาที่เป็นรูปธรรมและใช้ข้อมูลที่มีอยู่จากประสบการณ์ของนักเรียน หรืออย่างน้อยก็จากการสังเกตสิ่งต่าง ๆ ของนักเรียน ซึ่งการเรียนลักษณะนี้ นักเรียนต้องได้รับคำแนะนำปรึกษาและช่วยเหลือจากนักกฎหมาย และครู ตลอดจนนักจิตวิทยาด้วย แต่การให้นักเรียนได้ศึกษากฎหมายโดยวิธีใหม่มีส่วนร่วมในการกำหนดกฎเกณฑ์และแก้ปัญหาทางกฎหมาย เป็นสิ่งที่มีความลำบากและต้องระมัดระวังมาก เพราะครูบางคนและแม่แต่ครอบครัวก็กลัวว่าจะเป็นการบั่นทอนอำนาจเหนือนักเรียนที่ตนมีอยู่ และปัญหาแรกคือเงื่อนไขโดยที่การพัฒนาบุคลิกภาพของนักเรียนในช่วงอายุต่าง ๆ ไม่เท่ากัน จะใช้การพัฒนาทางศีลธรรมอย่างไร มาใช้กับนักเรียนในช่วงอายุต่าง ๆ กัน ซึ่งจะต้องมีการประสานงานบางอย่างกับนักจิตวิทยาการศึกษา และผู้เขียนได้อ้างความคิดของศาสตราจารย์ คอห์เบิร์ก (Kohlberg) ว่ามีขั้นตอนการพัฒนาศีลธรรมอยู่หลายขั้นตอน ขั้นตอนแรกคือการต้องปฏิบัติตามกฎเกณฑ์เพราะ

กฎเกณฑ์ก็คือกฎเกณฑ์ที่มีไว้ให้ปฏิบัติตาม ขึ้นต่อไปก็คือการปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ เพื่อให้เป็นที่พอใจของผู้มีอำนาจ หรือครอบครัว หรือของครู จากนั้นก็จะ เป็นชั้นแสวงหา เหตุผลและประโยชน์ของกฎเกณฑ์และขั้นสุดท้ายคือ การค้นหากฎเกณฑ์ที่ดีโดยถือ ประโยชน์ส่วนใหญ่เหนือประโยชน์ส่วนตัวของคนใดคนหนึ่ง โดยตั้ง เป็นกฎเกณฑ์ที่เป็น ลักษณะสากลขึ้นได้ ปัญหาต่อมาคือ การวิเคราะห์ทางศีลธรรม โดยที่ต้องยอมรับว่า การสอนในรูปของอุดมคติจะแตกต่างกันกับการสอนโดยวิธีการให้เหตุผลกับประโยชน์ที่ได้ จากการสอนซึ่งการสอนทั้งสองอย่างนี้เป็นวิธีที่ถูกต้องควบคู่กัน แต่ต้องใช้ร่วมกันในบาง สถานการณ์ ซึ่งผู้เขียนแนะนำว่าในการสอนของครูสำหรับวิชากฎหมายควรให้ความสนใจ ต่อการวิเคราะห์ทางศีลธรรมในระบบต่าง ๆ ซึ่งอาจเรียกว่าควรจะมีคำแนะนำเพื่อ ฟื้นฟูความรู้เกี่ยวกับเหตุผลทางศีลธรรม ประการสุดท้ายคือ ความขัดแย้งกับระเบียบ ในสังคมที่ไม่สมบูรณ์ ซึ่งเห็นได้ชัดเช่น นักเรียนอาจไปดูการพิจารณาคดีที่ศาล และมี ข้อสงสัยในการดำเนินการพิจารณาคดี แต่คดีนั้น เป็นคดีเล็ก ๆ ไม่มีการซักถามพยาน ในการพิจารณาคดีมากนัก การไปดูการพิจารณาของนักเรียนก็ไร้ประโยชน์ การจะ อธิบายถึงขบวนการพิจารณาคดีให้นักเรียนเข้าใจได้ ก็เป็นไปได้ยาก ซึ่งนับเป็น ความขัดแย้งระหว่างอุดมคติในเรื่องกฎเกณฑ์กับกฎเกณฑ์ที่ระเบียบของสังคม

ผู้เขียนได้เสนอแนะว่าปัญหาการมีส่วนร่วมอาจ เกิดจากการวิเคราะห์ทาง ศีลธรรมของนักเรียนด้วย เพราะต้องยอมรับว่า การวิเคราะห์ทางศีลธรรมแบบแฝง ไว้ด้วยความคิดแบบอุดมคติ ซึ่งบางครั้งไม่อาจนำมาปฏิบัติได้ ปัญหาต่อไปคือความ ไม่สมบูรณ์ของระเบียบทางสังคม ซึ่งบางครั้งกฎระเบียบทางกฎหมายกับการปฏิบัติ ของคนในสังคมขัดแย้งกัน ก็อาจทำให้เด็กนักเรียนเกิดความรู้สึกขัดแย้งต่อสภาพที่เป็นจริงได้ ฉะนั้น วิธีการที่ดีคือให้นักเรียนเผชิญสภาพปัญหาและศึกษาเพิ่มเติมในวิชากฎหมายจาก ผู้อาวุโส ผู้มีประสบการณ์ชีวิตที่เคยเผชิญสภาพต่าง ๆ ที่เป็นจริงในสังคมมาแล้ว วิธีนี้อาจช่วย เพิ่มความ เชื่อถือต่อกฎหมายได้ ครูจึงมีส่วนช่วยให้นักเรียนมีความรู้ความ เข้าใจ เกี่ยวกับข้อเท็จจริงที่ว่าปัญหาต่าง ๆ ที่กฎหมายดำเนินการอยู่เป็นปัญหาที่แท้จริง

และนักกฎหมายได้พยายามแก้ปัญหาอยู่ การสอนวิชากฎหมายได้ดังนี้ ครูต้องมีประสบการณ์ การสอน มีจุดหมาย มีวิธีการและสิ่งที่สำคัญคือ ต้องมีครูที่เอาใจใส่งาน และสามารถ สอนให้นักเรียนได้มองปัญหาวิเคราะห์ปัญหาได้ดี มองเห็นความสัมพันธ์ทางสังคมและ ศีลธรรมส่วนบุคคล และฝึกนักเรียนเพื่อต่อสู้กับความสลับซับซ้อนของชีวิตได้อย่างมี ประสิทธิภาพ โดยผ่านกระบวนการ เรียนรู้วิชากฎหมาย

ในปี ๑๙๗๗ Norman Gross ได้เขียนเรื่อง "Teaching about the Law Perception and Implication" พอสรุปความได้ว่าแต่ละคนจะมีความคิดเห็นต่อกฎหมายไปคนละแง่มุม บางคนอาจคิดว่ากฎหมายเป็นเครื่องมือแห่ง กวรวีบังคับหรือ เป็นเครื่องรับประกันแห่งความยุติธรรม หรือ เป็นกฎข้อบังคับและระเบียบ ทางวิชาการ หรือ เป็นถ้อยคำในอุคมคติหรือ เป็นที่พึ่งปรารถนาที่เลิศลอบ หรือ เป็น ภาระที่ยุ่งยาก ผู้เขียนได้ให้ความเห็นว่า การศึกษาวิชากฎหมายเป็นการเพิ่มพูน ความรู้ทางวิชาสังคมศึกษา แต่ผู้สอนจะต้องรับทราบความเป็นมาของกฎหมายและ พิจารณาแนวโน้มของกฎหมายด้วย และต้องตระหนักว่าไม่ว่ากฎหมายจะดีหรือ เลว กฎหมายก็ต้องผูกพันกับชีวิตของคนในสังคมในทุกลักษณะ เพราะกฎหมายก่อให้เกิด สายงานในสังคมทาง คานหนึ่ง เป็นการวางกฎเกณฑ์และการลงโทษ และอีกคานหนึ่ง เป็นการป้องกันและส่งเสริม และต้องทราบว่าต้อง เรียนรู้วิชากฎหมายด้วยการคนควา หาความหมาย และการใช้ประโยชน์ของกฎหมายให้ได้ เพราะหากศึกษากฎหมายไม่ กระจ่างอาจทำให้เกิดการเข้าใจผิดพลาดได้ เพราะกฎหมายไม่สามารถเรียนรู้ได้ โดยการท่องจำ วิชากฎหมายต้องได้รับการคนควาประกอบกรวิเคราะห์ ประการ ต่อไปที่ต้องรับรู้คือ กฎหมายเป็นถ้อยคำ และผลสะท้อนของคุณค่า และเป็นผลประโยชน์ ของสังคม และบุคคลที่จะต้องได้รับการปฏิบัติ ประการต่อไปต้องรับรู้กฎหมายมี บทบาทในการหาข้อยุติของการโต้แย้ง ซึ่งมีข้อปลีกย่อยคือ กฎหมายยอมรับการโต้แย้ง

Norman Gross . "Teaching about the Law Perception,"

กฎหมายทำให้มีการพัฒนาข้ออ้างความจริง กฎหมายเป็นการก่อตั้งระบบเพื่อพิจารณา การโต้แย้ง ประการต่อไปต้องรับรู้กฎหมายอยู่ภายใต้ความอ่อนแอและอิทธิพล แม้ว่า กฎหมายจะชี้นำประชาชนได้ แต่ประชาชนก็ต้องชี้นำกฎหมายด้วยเช่นกัน การแนะนำ สิ่งสอนให้ตระหนักกับรู้ในข้อดังกล่าวข้างต้น เพื่อให้เด็กเรียนเกิดความสำนึก เข้าใจว่า กฎหมายนั้นมีส่วนเกี่ยวข้องกับวิชาสังคมศึกษาอยู่มาก เพราะประเด็นของวิชาสังคม ศึกษาก็คือ ประเด็นของวิชากฎหมายนั่นเอง เพราะกฎหมายสามารถให้ความกระจ่าง และทำให้การศึกษาระดับสังคมศึกษาเป็นไปอย่างมีระบบและทำให้เกิดความเข้าใจใน เนื้อหาวิชาสังคมศึกษาได้เป็นอย่างดี

ในปี ค.ศ. ๑๙๗๕ Edward L. O'Brien และ Lee P. Arbetman

ได้เขียนเรื่อง "A New Clinical Curriculum: Teaching Practical Law To High School Students and Inmates" พอสรุบทความไว้

การสอนกฎหมายทั่วไปแก่นักเรียนในโรงเรียนมัธยม ซึ่งผู้สอนได้แก่นักศึกษาวิชากฎหมาย โดยสอนสัปดาห์ละหลายชั่วโมง ซึ่งการสอนวิชาดังกล่าวแก่เด็กนักเรียนมัธยม ผู้สอนจำเป็นจะต้องใช้กลวิธีต่าง ๆ เพื่อให้เด็กเรียนและคนทั่วไปได้เข้าใจกฎหมายเบื้องต้นเป็นอย่างดี ซึ่งในชั้นเบื้องต้นหลักสูตรจะเกี่ยวกับการปฏิบัติ ตามกฎหมายในชีวิตประจำวัน โดยหลักสูตรจะประกอบด้วยข้อเสนอแนะการค้นหา ซึ่งเกี่ยวข้องกับการศึกษาของสำนักงานการศึกษาของนักเรียน วัตถุประสงค์ประการอื่นของหลักสูตรนี้ได้รวบรวมเอาการพัฒนาทัศนคติของนักเรียนที่มีต่อกฎหมายและระบบของกฎหมาย การปรับปรุงด้านความคิด การใช้เหตุผลและอื่น ๆ วิธีการดังกล่าวจะช่วย

Edward L. O'Brien and Lee P. Arbetman. "A New Clinical Curriculum: Teaching Practical Law To High School Students and Inmates," Journal of Legal Education 29 (1978): 568 - 576.

ทำให้ครูผู้สอนซึ่ง เป็นนักศึกษาวิชากฎหมายสามารถไชประสบการณ์และ เป็นการฝึกอบรม ให้แก่ตัวเองในเรื่องกฎหมาย ตลอดจนยังช่วยพัฒนาทัศนคติของนักศึกษากฎหมาย รวมทั้ง การปรับปรุงตนเองในเชิงการเขียน การจัดเตรียมบันทึกความจำที่เกี่ยวข้องกับกฎหมาย วิธีการดังกล่าว เป็นวิธีการที่ดีที่สุด กล่าวคือ "การเรียนกฎหมายก็คือการสอนกฎหมาย" การสอนกฎหมายทั่วไปได้เริ่มมีขึ้นในเขต District of Columbia ในปี ๑๘๗๒ โดยจัดสอนครั้งแรกในโรงเรียนมัธยม Eastern and Wilson High School และใน ปีต่อมาโครงการดังกล่าวก็ได้ขยายไปยังโรงเรียนมัธยมต่าง ๆ ซึ่งนำไปสู่การพัฒนา ด้านหลักสูตร ได้มีการเขียนและจัดพิมพ์หนังสือต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับกฎหมายทั่วไป ซึ่งใน บทต่าง ๆ จะเป็น เรื่อง เกี่ยวกับการแนะนำกฎหมายทั่วไป ระบบของกฎหมายและตัว บทกฎหมายว่าด้วยกฎหมายอาญา กฎหมายว่าด้วยสิทธิของบุคคล ซึ่งหลักสูตรดังกล่าว จะใช้การสอนแบบให้นักเรียนได้ปฏิบัติการ โดยได้เข้าไปมีส่วนร่วมในสถานการณ์ ที่แท้จริง เช่นการทัศนศึกษาภายนอกสถานที่ การไปรวมในพิธีการตัดสินคดีที่ศาล เป็นต้น หลักสูตรกฎหมายทั่วไปเริ่มตนจากการสำรวจความต้องการว่า เนื้อหาอะไรที่ นักเรียนมัธยมปรารถนาที่จะเรียนมากที่สุด และการสำรวจดังกล่าวเป็นโครงการภาค ปฏิบัติของนักศึกษากฎหมายด้วย ซึ่งนักศึกษาต้องนำผลการสำรวจมาวิจัย ได้มีการ ทดลองสอนหลักสูตรดังกล่าว ณ โรงเรียนมัธยม ๒ แห่ง ใช้เวลา ๑ ภาคการศึกษา ซึ่งจากการทดลองดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงความกระตือรือร้นของนักเรียนที่จะเรียน วิชากฎหมายทั่วไป และครูก็เข้าไปมีส่วนร่วมในการสอนภาคทดลอง ซึ่งนำไปสู่การ ขยายหลักสูตร เมื่อจัดสอนให้แก่โรงเรียนมัธยมอื่น ๆ อีก ๗ แห่ง ในปีการศึกษา ๑๘๗๒ - ๑๘๗๓ ปัจจุบันหลักสูตรดังกล่าวมีสอนในโรงเรียนมัธยมถึง ๑๖ แห่ง

การฝึกอบรมนักศึกษาวิชานี้ เป็นหลักสูตรภาคปฏิบัติของนักศึกษา โดยกลุ่มผู้ริเริ่มประกอบด้วย นักศึกษากฎหมาย โดยมีเป้าหมายในการเตรียมการสอน วิชากฎหมาย โดยได้กำหนดว่าภายในหนึ่งสัปดาห์การใช้เวลา ๑ ชั่วโมงในการสัมมนา โดยให้อาจารย์กฎหมาย เป็นประธานสัมมนา การสัมมนาจะครอบคลุมไปถึงหลักสูตร

กฎหมายทั่วไป และภาคปฏิบัติที่นักศึกษากฎหมายจะไปสอนในโรงเรียนมัธยม โคโยให้เสนอแผนงานที่จะไปทำการสอน และแผนงานต้องเกี่ยวเนื่องกับความชำนาญและแรงจูงใจที่จะสอนให้นักเรียนมัธยมได้เข้าใจกฎหมาย นักศึกษากฎหมายจะต้องใช้เทคนิคในการถ่ายทอดความรู้แก่นักเรียน หลักสูตรที่จะนำไปสอนจะต้องเกี่ยวกับชีวิตประจำวัน และต้องใหญ่เรื้อนได้แสดงออกถึงพฤติกรรมของการเรียนรู้ควย เรื่องปัญหาต่างๆ จะต้องเกี่ยวกับเหตุการณ์ที่เป็นจริง จึงจะทำให้ให้นักเรียนได้เรียนรู้ได้ดี และจะสามารถตัดสินใจพิจารณา เปรียบเทียบความผิดถูกได้ ปัญหาที่เกิดขึ้นในหลักสูตรจะถูกนำมาถกเถียงกันในที่สัมมนาทุกสัปดาห์ เช่นการพัฒนา เทคนิคในการสอน การให้ยูเรียนได้แสดงออกวิธีการส่งนักศึกษากฎหมายออกไปฝึกสอนวิชากฎหมายในโรงเรียนมัธยมจึงเป็นการสร้างทัศนคติและการเรียนรู้ปัญหากฎหมายที่ดีวิธีหนึ่ง

ในปี ๑๙๗๘ Allen Sultan ได้เขียนเรื่อง "Teaching American Law To French Law Students-In English" พอสรุปความได้ว่า ในปี ๑๙๖๙ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาแห่งประเทศฝรั่งเศสได้ให้คำแนะนำว่า แต่ละมหาวิทยาลัยในประเทศฝรั่งเศส ซึ่งเป็นระบบอุดมศึกษาควรมีการเปลี่ยนแปลงหลักสูตรหลายอย่าง สิ่งแรกที่ต้องปลูกฝังคือความเป็นชาตินิยม งบประมาณชาติต้องทุ่มเทให้กับการศึกษา ซึ่งมีผลสะท้อนให้ประชาชนชาวฝรั่งเศสได้พัฒนาความสามารถและเชี่ยวชาญ และเป็นการสร้างประวัติศาสตร์แห่งอารยธรรมและในช่วงเวลานี้เอง มหาวิทยาลัย ๒๕ แห่งในฝรั่งเศสได้เปิดโรงเรียนกฎหมายให้ชื่อว่า คณะนิติศาสตร์ ซึ่งเปิดสอนเป็นภาษาอังกฤษ นักศึกษาวิชากฎหมายก็มุ่งที่จะประกอบอาชีพในขบวนการยุติธรรม ซึ่งนักศึกษาได้เลือกที่จะสอบเป็นภาษาอังกฤษ แต่ยังไม่ได้เปิดสอนวิชากฎหมาย

^๑ Allen Sultan, "Teaching American Law To French Law Students-In English," Journal of Legal Education 29 (1978): 577 - 583.

เปรียบเทียบหลักสูตร ได้กำหนดให้นักศึกษาต้อง เรียนในหลักสูตร ๔ ปี และได้รับ ประกาศนียบัตร วิชากฎหมายอังกฤษและอเมริกัน และจะได้รับใบรับรองประกอบ อาชีพทางกฎหมายจาก Clermont Faculty ต่อมาได้มีข้อตกลงระหว่าง คณะนิติศาสตร์มหาวิทยาลัย Clermont และโรงเรียนกฎหมายแห่งมหาวิทยาลัย Detroit จัดโครงการแลกเปลี่ยนนักศึกษาในปี ๑๙๓๕ - ๑๙๓๖ ศาสตราจารย์ วิชากฎหมายชาวอเมริกันได้จัดตั้งคณะกรรมการ Franco-American เพื่อการศึกษาแลกเปลี่ยนในกรุงปารีส ต่อมาหลักสูตรได้กำหนดว่าผู้จะเข้าเรียนต้อง เป็น จบจาก High School ซึ่งแตกต่างกับนักศึกษากฎหมายในอเมริกาที่จะต้องจบ ปริญญาโทปริญญาหนึ่งมาก่อน ดังนั้น นักเรียนฝรั่งเศสจึงมักมีอายุเพียง ๒๒ - ๒๓ ปี ในขณะที่ผู้มีอายุเท่ากันในอเมริกา เพิ่งจะเริ่มเข้าเรียนกฎหมาย นักศึกษาจะได้รับ ปริญญาเมื่อเข้าเรียนครบหลักสูตรครบ ๓ ปี ในโรงเรียนกฎหมายและได้ประกาศนียบัตร แต่หากผู้ใดเรียนครบหลักสูตร ๔ ปีจะได้รับปริญญา หลักสูตรนี้สามารถทำให้บัณฑิต สอบคัดเลือกเข้ารับราชการได้ ซึ่งกำหนดไว้ว่าต้องได้รับปริญญาจากมหาวิทยาลัย ที่มีหลักสูตร วิชากฎหมายไม่ต่ำกว่า ๓ ปี ในฝรั่งเศสนั้น ผู้ได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐาน มาแล้ว มีสิทธิเข้าเรียนวิชากฎหมายได้โดยไม่เสียค่าเล่าเรียน และบางคนอาจได้รับทุน การศึกษาค่าย นอกจากนั้น ผู้ผ่านการสอบคัดเลือกก็อาจเข้าศึกษาในโรงเรียนกฎหมาย ได้ ไม่ว่าจะผลการเรียนในชั้นมัธยมจะเป็นประการใด ชั้นเรียนในประเทศฝรั่งเศสมี นักศึกษามากพอ ๆ กับในอเมริกา เป็นการสอนโดยวิธีบรรยาย มีการสอบข้อเขียน และวิธีปากเปล่า ในฝรั่งเศสนั้น นักศึกษาต้องเข้าเรียนประมาณ ๒๐ ชั่วโมงต่อ สัปดาห์ แต่ในอเมริกาให้เรียนเพียง ๑๕ - ๑๖ ชั่วโมงต่อสัปดาห์ นักศึกษาปีที่ ๒ และ ๓ จะได้เรียนกับอาจารย์ผู้รับเชิญด้วย ในปีการศึกษา ๑๙๓๕ และ ๑๙๓๖ ได้มีการเพิ่มชั่วโมงเรียนอีก ๑ ชั่วโมงต่อสัปดาห์ในวิชาว่าด้วยกิจการจัดการแห่งกฎหมาย และในปี ๑๙๓๖ - ๑๙๓๗ มีการเพิ่มชั่วโมงเรียนอีก ๕ ชั่วโมงในวิชากฎหมายอาญา และพันพิทยา และบางลักษณะวิชาในกฎหมายรัฐธรรมนูญ ในแต่ละเดือนจะต้องมี ชั่วโมงสัมมนา ซึ่งดำเนินการสอนโดยนักกฎหมายชาวอเมริกัน ผู้ซึ่งเคยประกอบ

วิชาชีพในประเทศฝรั่งเศส คำนวณสาขาวิชาที่เกี่ยวกับกฎหมายฝรั่งเศส และกฎหมายอเมริกัน และการได้รับปริญญาทางกฎหมายนั้น นักศึกษาต้องเขียนวิทยานิพนธ์ยาว ๒๐ - ๑๒๐ หน้า จึงอาจสรุปได้ว่าหลักสูตรนี้เป็นการศึกษากฎหมายเปรียบเทียบ และนักศึกษจะต้องพิจารณาถึงพัฒนาการทางกฎหมายในอนาคตด้วย ดังนั้น สถานที่ตั้งของโรงเรียนกฎหมายจะต้องเป็นสถานที่ใหญ่พอจะสนองความต้องการของผู้เข้าศึกษาแต่ละคน และจะต้องเล็กพอที่จะทำให้ทุกคนเกิดความรู้สึกเป็นกันเอง ปัจจุบันนักศึกษาต้องฝึกภาคทฤษฎีในชั้นเรียนเล็ก ๆ ใมีนักศึกษาเพียง ๒๕ - ๓๐ คน เพื่อให้เกิดการโต้ตอบข้อปัญหากฎหมายระหว่างผู้สอนและผู้เรียน และเพื่อเปิดโอกาสให้นักศึกษามีความสัมพันธ์ส่วนตัวกับคณาจารย์ได้เป็นอย่างดี

งานวิจัยในประเทศ

ในปี พ.ศ. ๒๕๑๕ ญัตตรา นุรักษ์เช" ได้ทำวิจัยเรื่อง "ความคิดเห็นของนักเรียนชั้น ม.ศ. ๕ สายอาชีพ โรงเรียนพาณิชยการราชดำเนินที่มีต่อกฎหมายภาษีอากร ว่าด้วยเงินได้นุคคลธรรมดา" โดยมีวัตถุประสงค์ของการวิจัยเพื่อสำรวจความคิดเห็นและความสนใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕ โรงเรียนพาณิชยการราชดำเนินต่อวิชากฎหมายภาษีอากรในค่านต่าง ๆ เช่น เนื้อหาวิชาวิธีการเรียน การสอนและประโยชน์ที่ได้รับจากการเรียนวิชากฎหมาย ภาษีอากร ผู้วิจัยได้สร้างแบบสอบถามขึ้นและนำไปถามกลุ่มตัวอย่างประชากร ซึ่งเป็นนักเรียนระดับมัธยมศึกษาปีที่ ๕ โรงเรียนพาณิชยการราชดำเนิน ซึ่งกลุ่มตัวอย่างแบบง่าย

ญัตตรา นุรักษ์เช, "ความคิดเห็นของนักเรียนชั้น ม.ศ. ๕ สายอาชีพ ในโรงเรียนพาณิชยการราชดำเนินที่มีต่อกฎหมายภาษีอากร ว่าด้วยเงินได้นุคคลธรรมดา." (วิทยานิพนธ์ปริญญาตรี คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๕).

จำนวน ๒๐๐ คน ได้นำข้อมูลมาวิเคราะห์หาค่าร้อยละ และนำเสนอข้อมูล
 ในรูปตารางประกอบคำบรรยาย ผลการวิจัยปรากฏว่านักเรียนส่วนใหญ่สนใจ
 วิชากฎหมายภาษีอากรพอสมควร และคิดว่าเนื้อหาวิชากฎหมายภาษีอากรที่จัดสอน
 เหมาะสมดีแล้ว แต่มีเนื้อหาบางเรื่องที่ต้องการให้เพิ่มเติมให้เข้าใจคือ การ
 คำนวณเกี่ยวกับการลดหย่อนในการศึกษาภาษีอากร เรื่องวิธีการสอน นักเรียน
 ส่วนใหญ่ต้องการให้มีการสอนแบบใช้คำถามและบรรยาย และควรมีการวัดผลเมื่อ
 สอนจบในชั่วโมงการสอนทุกครั้ง ควรจะทบทวนก่อนสอนต่อ สำหรับปัญหาเกี่ยวกับ
 แบบฝึกหัดซึ่งนักเรียนมักจะทำไม่ค่อยได้นั้น อาจแก้ไขได้โดยการอธิบายหลักเกณฑ์
 นักเรียนคิดว่าวิชากฎหมายภาษีอากร เป็นประโยชน์ต่อชีวิตประจำวัน

ในปี พ.ศ. ๒๕๑๕ สมหมาย จันทรเรือง^๑ ได้ทำวิจัย
 เรื่อง "ความคิดเห็นของครูและนักเรียนเกี่ยวกับการเรียนการสอนวิชาหน้าที่
 พลเมืองในชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายสายอาชีพ โรงเรียนพานิชยการราชดำเนิน"
 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความคิดเห็นของครูและนักเรียนที่มีต่อเนื้อหาวิชา

๑ สมหมาย จันทรเรือง. "ความคิดเห็นของครูและนักเรียนเกี่ยวกับการ
 เรียนการสอนวิชาหน้าที่พลเมืองในชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายสายอาชีพ โรงเรียน
 พานิชยการราชดำเนิน," (วิทยานิพนธ์ปริญญาตรี คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์-
 มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๕)

หลักสูตร แบบเรียน วิธีดำเนินการสอนและการวัดผลของวิชาหน้าที่พลเมือง ผู้วิจัย
ได้ส่งแบบสอบถาม ซึ่งผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง ไปถามตัวอย่างประชากร คือครูและ
นักเรียนวิชาหน้าที่พลเมืองชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย จำนวนครูมีทั้งหมดเพียง ๕ คน
จึงใช้เป็นตัวอย่างประชากรทั้ง ๕ คน เป็นครูหญิง ๓ คน ครูชาย ๒ คน
จากตัวอย่างประชากรที่เป็นนักเรียนใช้วิธีสุ่มตัวอย่างแบบง่าย นักเรียนจำนวน
๒๐๐ คน แบบสอบถามของครูได้รับคืนมา ๕ ชุด คิดเป็นร้อยละ ๑๐๐ ส่วน
แบบสอบถามของนักเรียนได้รับคืน ๑๗๐ ชุด คิดเป็นร้อยละ ๘๕ แล้วนำข้อมูล
ที่ได้มาวิเคราะห์หาค่าเฉลี่ยร้อยละ แล้วนำเสนอในรูปแบบตารางและความเรียง
ผลการวิจัยปรากฏว่า คำนการเรียนการสอนตามความคิดเห็นของครูและนักเรียน
ส่วนใหญ่ เห็นว่าวิชาหน้าที่พลเมืองเป็นวิชาที่น่าสนใจศึกษา เพราะเห็น
ประโยชน์ของวิชานี้ว่าสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ และต้องการให้สอน
แบบประยุกต์ตามความเหมาะสมกับสภาพแวดล้อม คำนการวัดผลทั้งครูและนักเรียน
มีความเห็นว่า ควรมีการวัดผลทุกชั่วโมง เพื่อทราบความก้าวหน้าในการเรียน
การสอนและแนวทางแก้ปัญหาได้ โดยใช้การวัดผลแบบปรนัย ชนิดกาเครื่องหมาย
ถูกผิดมากที่สุด

ในปี พ.ศ. ๒๕๑๕ ทับทิม จิตรมาศ ได้ทำวิจัยเรื่อง
"ความคิดเห็นของครูและนักเรียนที่มีต่อวิชาธุรกิจทั่วไปของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา
ปีที่ ๔ โรงเรียนพณิชยการในกรุงเทพมหานคร" โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา

ทับทิม จิตรมาศ. "ความคิดเห็นของครูและนักเรียนต่อเนื้อหาวิชา
ธุรกิจทั่วไปของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔ โรงเรียนพณิชยการในกรุงเทพมหานคร,"
(วิทยานิพนธ์ปริญญาตรี คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๕)

ความคิดเห็นของครูและนักเรียนที่มีต่อวิชาธุรกิจทั่วไป และเพื่อเป็นแนวทางปรับปรุง
 เนื้อหาวิชาธุรกิจทั่วไปให้เหมาะสมกับสภาพเศรษฐกิจและสังคมปัจจุบัน ผู้วิจัยได้
 รวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเองถามความคิดเห็นของครูและ
 นักเรียนที่มีต่อเนื้อหาวิชาธุรกิจทั่วไป โดยใช้ตัวอย่างประชากร คือครูและ
 นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔ โรงเรียนพณิชยการ ปีการศึกษา ๒๕๑๘ ใน
 โรงเรียนรัฐบาลและโรงเรียนราษฎร์ โดยสุ่มตัวอย่างแบบง่าย จำนวนนักเรียน
 ๓๐๐ คน และครูจำนวน ๑๐ คน ได้รับแบบสอบถามของนักเรียนคืน ๒๘๗ ฉบับ
 คิดเป็นร้อยละ ๘๘ แบบสอบถามของครูได้รับคืนทั้งสิ้น ๑๐ ฉบับ คิดเป็น
 ร้อยละ ๑๐๐ ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลหาค่าเฉลี่ยร้อยละ แล้วนำเสนอในรูปแบบ
 ตารางประกอบความเรียง ผลการวิจัยปรากฏว่าครูและนักเรียนส่วนใหญ่เห็นด้วย
 ที่ให้วิชาธุรกิจทั่วไปเป็นวิชาบังคับ เพราะวิชาธุรกิจทั่วไปมีประโยชน์ต่อชีวิตใน
 อนาคต และครูผู้สอนวิชาธุรกิจก็สมัครใจสอน ในเรื่องเนื้อหาความยากง่ายของ
 วิชาธุรกิจทั่วไป ครูและนักเรียนส่วนใหญ่เห็นเช่นเดียวกันว่าเหมาะสมแล้ว
 ส่วนเนื้อหาที่นักเรียนชอบมากที่สุดคือเรื่องการใช้เครดิตด้วยวิธีฉลาด เนื้อหาวิชา
 ธุรกิจทั่วไปที่นักเรียนต้องการให้เพิ่มเติมคือเรื่องธนาคาร การซื้อและการขาย
 นอกจากนี้นักเรียนยังเห็นว่าเนื้อหาที่ควรตัดทอนลง คือเรื่องศัพท์การค้า ส่วนเรื่อง
 ที่ครูเห็นว่าควรเพิ่มเติมคือเรื่องเอกสาร เครดิต รองลงมาคือเรื่องธนาคาร
 เอกสารที่ใช้ในการค้า การใช้เครดิตด้วยวิธีฉลาด การซื้อและการขาย เรื่อง
 ที่ควรตัดทอนลงคือเรื่องการแบ่งเบากฎเศรษฐกิจ

ในปี พ.ศ. ๒๕๒๐ จีรั้งลักษณะ ศกุนตะลักษณะ ได้ทำการวิจัย เรื่อง "มโนทัศน์เกี่ยวกับการเป็นพลเมืองดีของนักเรียนอาชีวศึกษา" โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษามโนทัศน์เกี่ยวกับการเป็นพลเมืองดีของนักเรียนอาชีวศึกษาในกรุงเทพมหานคร และความสัมพันธ์ระหว่างเพศและสภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของนักเรียนอาชีวศึกษากับมโนทัศน์เกี่ยวกับความเป็นพลเมืองดี ผู้วิจัยได้สร้างแบบสอบถามขึ้นและนำไปถามกลุ่มประชากรคือ นักเรียนอาชีวโดยสุ่มตัวอย่างแบบง่ายจากนักเรียน ๑๐ โรงเรียนจำนวน ๓๐๐ คน เป็นหญิง ๑๕๐ คน เป็นชาย ๑๕๐ คน ปรากฏว่าได้รับแบบสอบถามคืน ๓๐๐ ชุด คิดเป็นร้อยละ ๑๐๐ จากนั้นได้นำข้อมูลมาวิเคราะห์หาค่ามัธยิมเลขคณิต ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยพบว่ามโนทัศน์เกี่ยวกับความเป็นพลเมืองดีของนักเรียนชายแตกต่างกับมโนทัศน์ความเป็นพลเมืองดีของนักเรียนหญิง เพศมีความสัมพันธ์กับมโนทัศน์เกี่ยวกับความเป็นพลเมืองดีของนักเรียนอาชีวศึกษา เพศหญิงมีมโนทัศน์เกี่ยวกับความเป็นพลเมืองดีสูงกว่าเพศชายและนักเรียนหญิงมีความสนใจและอยากมีส่วนร่วมในทางการเมืองมากกว่านักเรียนชาย มโนทัศน์เกี่ยวกับความเป็นพลเมืองดีของนักเรียนอาชีวศึกษาไม่มีความสำคัญกับการศึกษาของบิดาแต่อย่างใด แต่มีความสัมพันธ์กับการศึกษาของมารดา ครอบครัวมีบทบาทในการปลูกฝังความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองดี มโนทัศน์ความเป็นพลเมืองดีของนักเรียนอาชีวศึกษา

จีรั้งลักษณะ ศกุนตะลักษณะ. "มโนทัศน์เกี่ยวกับความเป็นพลเมืองดีของนักเรียนอาชีวศึกษา," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารศึกษาด้านจิต แผนกวิชามัธยมศึกษาบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๐)

ไม่มีความสัมพันธ์กับอาชีพและรายได้ของบิดามารดา นักเรียนอาชีวศึกษามีความรู้ความเข้าใจเรื่องค่านิยมที่พึงปรารถนา มีวัฒนธรรม และยึดมั่นในคำสอนทางศาสนาอยู่ในเกณฑ์ดี ส่วนความรู้และความเข้าใจเรื่องความเป็นพลเมืองดีในระบบประชาธิปไตย ด้านการศึกษาสุขภาพอนามัย การประกอบอาชีพ การใช้ทรัพยากรอยู่ในเกณฑ์พอใช้ ส่วนอีก ๔ เรื่อง นักเรียนอาชีวศึกษามีความรู้ความเข้าใจอยู่ในเกณฑ์พอได้แก่เรื่องความรู้ความเข้าใจในเรื่องกฎหมาย และการปกครองระบบประชาธิปไตย ความเป็นพลเมืองดีเกี่ยวกับความซื่อสัตย์สุจริต เกียรติขังการนอกราชการบังหลวง ความเป็นพลเมืองดีเกี่ยวกับความสนใจในปัญหาและกิจการต่าง ๆ ของบ้านเมือง

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย